

**PAKSUNIEMEN TURTIALA TAITEEN SUURKERÄÄJÄN JA LAHJOITTAJAN APTEEKKARI OLAVI
TURTIAISEN LAPSUUDENKOTI**

Rääkkylän Paksuniemi tunnetaan historiassa jo 1600-luvulta alkaen. Tärkeä venäläisten ja karjalaisten kauppatie ns. Pohjantie kulki Rääkkylän läpi. Reitti alkoi Laatokalta Käkisalimesta, kulki Pyhäjärven kautta Puhokseen, josta maatienä Jaaman kylän kautta Rääkkylän Paksuniemeen. Siitä tie jatkui vesitienä Liperin Tutjunniemeen ja edelleen Savoan. Toinen suunta oli Pielisjoen suuhun ja edelleen Pielisjokea ylös Pieliselle, josta Valtimon reittiä Maaselälle ja edelleen Oulujoen vesistöön ja tervakaupunki Ouluun.

Paksuniemen asutushistoria kertoo, että 1700-luvulla Paksuniemeä oli hallinnut Lehvosten suku. Kiteen seurakunnan kappalaiseksi tullut varapastori Anders Kiljander sijoittui vuonna 1794 asumaan Rääkkylän Paksuniemestä ostamalleen tilalle. Tila sai nimekseen Pappila n:o 4. Kiljander rakennutti Paksuniemen rantaan päärakennuksen, joka oli Rääkkylän ensimmäinen pappila. Kappalainen kuoli 1819, jonka jälkeen tilaa hallitsi leski Maria Elisabet ja Kiljanderin suku aina 1800-luvun lopulle, jolloin tila siirtyi Juusta Rääkkylään muuttaneelle Juho Romppaselle.

Vuonna 1894 senaatti määräsi Rääkkylän kunnan perustamaan vaivaistalon. Kuntakokous valitsi toimikunnan etsimään sopivia maatiloja talon paikaksi. Toimikunta suositteli ostettavaksi Juho Romppasen Paksuniemen tilan, mutta kuntakokous päätti ostaa lukkari Daavid Suoniolta Peltola n:o 2 tilan, joka Rääkkylässä tunnettiin nimellä Alatalo. Vielä jäljellä olevassa kunnalliskodin aikaisessa navettarakennuksessa toimii nykyään Toimintakeskus Kynttilä.

Vuonna 1901 tila siirtyi Savonrannalta Rääkkylään muuttaneelle Juho Turtiaiselle, jolloin tilan pinta-ala oli noin 150 ha, josta peltoa 18 ha. Noin puolet tilan maista oli Jänisselän saarissa.

Käräjät Turtialan tuvassa vuonna 1914. Tuomarina Väinö Tanner. Kuva: Pohjois-Karjalan museo Carelicum.

Kiljanderin rakennuttama Turtialan päärakennus tuhoutui tulipalossa vuonna 1926. Juho Turtiainen rakennutti uuden kaksikerroksisen päärakennuksen (5 huonetta) vuonna 1927.

Turtialan perheentupa oli käräjien pitopaikka jo Juho Romppasen omistusaikana 1800-luvun loppuvuosina ja sen jälkeen Turtiaisten aikana aina 1930 luvulle-saakka. Turtialassa pidettiin paikkakunnan järjestöjen kokouksia ja muita tilaisuuksia. Turtialan tuvassa perustettiin niin Rääkkylän Osuusmeijeri vuonna 1903, kuin Osuuskauppakin vuonna 1906.

Juho Turtiaisen jäätyä leskeksi hän suhteellisen vanhalla iällä meni uudelleen naimisiin Heinävedellä 3.2.1868 syntyneen Maria Lovisa Mustosen kanssa. Avioliitosta syntyi Olavi poika 2.10.1906. Juho Turtiaisella oli ensimmäisestä avioliitosta Anna Vilhelmiina Rädyn kanssa Savonrannalla 23.4.1898 syntynyt tytär Ella Alina. Sisaruoli oli 7 vuotta Olavia vanhempi. Ella muutti Joensuuhun vuonna 1925.

Olavi Turtiainen. Kuva: Joensuun taidemuseo.

Juho Turtiainen kuoli vuonna 1936. Isän kuoleman jälkeen tilaa hoiti äiti Maria. Olavi vietti kesiään äitinsä luona Turtialassa. Olavi rakennutti nykyisinkin uimarannan käytössä olevan rantasaunan heti sodan jälkeen. Turtialan tilasta muodostettiin sodan jälkeen kaksi asutustilaa: Väinö Soiniselle ja Juho Lajuselle. Tilan suuri kivinavetta jaettiin puoliksi Soiniselle ja Lajuselle.

Äidin muutettua Joensuuhun ja kuoltua vuonna 1954 Olavi myi tilan 1950-luvulla. Hyytsaaren Osmo Hirvoselle ja Jänissaaret ja Turtialan alueet rakennuksineen ja kalustoineen myytiin Rääkkylän Osuusmeijerille. Vain Turtialan salin kiikkustuoli vietiin Joensuuhun.

Turtialan tilan aluetta ja rakennuksia meijeri käytti moniin tarkoituksiin, Turtialan salia mm. edustustiloina. Ruotsalaisen kummikuntamme Rättvikin kunnan ja seurakunnan edustajien vieraillessa Rääkkylässä vuonna 1964 läksiäistilaisuus ja kunnanvaakunan luovutus tapahtui Turtialan salissa.

Vuonna 1959 osuusmeijeri vuokrasi tilasta Rääkkylä-Seuralle maa-alueen, johon on muodostettu Rääkkylän ulkomuseo. Tila rakennuksineen siirtyi Rääkkylän kunnan omistukseen vuonna 1979.

Turtialan tilan päärakennus nykyasussaan. Kuva: Asko Reittu.

Juho ja Maria Turtiainen on haudattu Kankaan hautausmaalle.

Olavin lapsuus- ja nuoruusvuosien aikana kodin lähiympäristö Paksuniemi oli Rääkkylän toiminnan keskeinen paikka. Paksuniemessä oli vuonna 1904 toimintansa aloittanut Rääkkylän Osuusmeijeri, jossa pitäjän ensimmäinen sähkölamppu syttyi Olavin ollessa 12 vuotias. Jaettiin sähkövaloa lähinaapurienkin

taloihin eivät historian asiakirjat kerro. Paksuniemen laivalaiturissa pysähtyivät höyrylaivat, jotka seilasivat Joensuusta Savonlinnaan, Viipuriin ja kaikkialle maailman merille. Tavallista oli, että laivan saapuessa laituriin ainakin lähialueen pojat olivat laivaa vastaanottamassa. Paikkakunnan isännät toivat hevosella ja veneellä soutaen kermojaan ja maitojaan meijeriin.

Olavin kotiin tuli puhelin jo 1910-1920-lukujen vaihteessa. Puhelinnumero Juho Turtiaiselle oli 12. Paksuniemen rannassa oli kauppaliike, josta todisteena ja muistomerkkinä on vieläkin jäljellä kaupan portaat.

Kansakoulun Olavi poika kävi vuonna 1892 perustetussa kirkonkylän kansakoulussa, jonka jälkeen hän varakkaan perheen lapsena pantiin Joensuun Yhteiskouluun, jossa hän suoritti kuusi luokkaa.

Tämän jälkeen hän pääsi farmasiaoppilaaksi vuonna 1921 aloittaneeseen Yngve Zimmermannin Rääkkylän apteekkiin. Farmaseutuksi hän valmistui vuonna 1929, palveli farmaseuttina Joensuun II apteekissa sekä Viipurin Sotilasapteekissa. Proviisoriksi valmistumisen jälkeen vuonna 1937 hän toimi Käkisalmen apteekissa, Joensuun I ja II sekä Helsingin I apteekissa provisorina, minkä jälkeen hän vuonna 1945 sai Joensuuhun perustettavan III apteekin apteekkioikeuden. Turtiainen avasi apteekkinsa Joensuussa vuonna 1946. Sotien aikana 1939-40 ja 1941-44 hän toimi lääkintäkenttävarikon päällikkönä. Sotilasarvoltaan hän oli far. kapteeni.

Olavin lapsuus- ja nuorisovuosina pitkään” sisäkkönä” palvellut Kerttu Multanen on kertonut nuoremmalle sukupolvelle, että Turtialassa elettiin tavallisista talonpoikaistaloista poikkeavaa ”vallasväen elämää”, kuten Kankaaanrinnassa ja Kauppalassa. Senpä vuoksi Kerttu oli ylpeä palveluspaikastaan.

Maria Turtiaista kuvataan kauniiksi ja älykkääksi naiseksi, jonka luonteeseen kuuluu ilo ja huumorintaju. Tuure A. Korhonen kirjassaan ”Kolmen elämän mies” kertoo nuoruusvuosiensa Rääkkylästä ja sen elämästä. Hän kertoo kirjassaan myös Turtialasta ja sen emäntä Marista, koska asuivat emännän Korhosen perheelle vuokraamassa pienessä mökissä, jossa oli yksi ainoa huone, tilaa tuskin parikymmentä neliömetriä. Tuure kuvaa Mari-emäntää tiukaksi ”Topakaksi emännäksi”, mutta myös avuliaaksi ja hyvä sydämelliseksi, koska antoi hänen perheelleen ”ruokkolehmänkin”.

Jatkosodan aikana kesällä 1944 Kannaksen murruttua Rääkkylän Paksuniemen satama, meijeri ja Turtiala olivat tärkeä paikka kun siirtoväen karjaa ja kalustoa lastatiin lotjiin ja laivoihin Jänisselän yli Roukalahdelle siirrettäväksi. Turtialassa ruokittiin karjankuljettajia ja lastausmiehiä. Kerrotaan, että karjaa oli niin paljon että Turtialan koko alue oli ”mustalla mullalla”.

1950-luvulla Olavi Turtiaisen tavanneet rääkkyläläiset kertovat hänen olleen kovin hiljaisen, jopa syrjään vetäytyvän. Tällaisen kuvan Turtiaisesta saa myös hänen elämäkertakirjoituksistaan. Hänen sanotaan olleen ammatissaan apteekkarina sanavalmis ja huumorintajuinen kanssaihminen ymmärtäjä. Vapaa-aikanaan ja yksityiselämässään vakaa ja tinkimätön kuvataiteen, musiikin ja teatterin harrastaja. Unto Lievonen muistaa Olavin käyneen jokaisena äitien päivänä linja-autokuljetusta käyttäen tuomassa kukan äidin haudalle. Apteekkari Turtiaisellahan ei ollut ajokorttia eikä autoa.

Olavi Turtiainen oli kielitaitoinen. Hän teki jo 1930-luvulta lähtien opinto- ja muita ulkomaan matkoja. Hänen matkakohteitaan olivat erityisesti Ranska, Italia, Sveitsi, Saksa ja Itävalta. Olavi Turtiainen oli aikanaan kansainvälisin Rääkkylässä syntynyt henkilö.

Olavi Turtiainen kuoli varsin nuorena, 55-vuotiaana 17.5.1961. Suuri taiteen ystävä, kerääjä ja lahjoittaja siunattiin Joensuun hautausmaalla perjantaina 24.5.1961 kaikessa hiljaisuudessa lähiomaisten ja ystävien pienen saattojoukon läsnäollessa.

Syntymäpäivänään 2.10.1960 allekirjoitetussa testamentissaan Olavi Turtiainen viimeisenä tahtonaan ja testamenttinaan määräsi, että hänen kuoltuaan on hänen omaisuutensa jaettava seuraavalla tavalla: ”Omaisuudestani on päältäpäin suoritettava yksi miljoona (1.000.000) markkaa Rääkkylän seurakunnalle vanhempieni Maria ja Juho Turtiaisen nimeä kantavaksi muistorahastoksi, jonka vuotuisista koroista puolet käytetään vuosittain seurakunnan diakonitoimintaan ja puolet liitetään pääomaan. Kaikki muu

omaisuuteni, olkoonpa se minkä nimistä tai laatuista tahansa, on menevä täysin omistusoikeuksin Joensuun kaupungille”. Testamentissaan Turtiainen yksityiskohtaisesti määräsi mitä lahjoitus omaisuudella kaupungin oli tehtävä. Käytännössä määräykset tarkoittivat kaupungin taidemuseon perustamista ja hoitamista.

Samoin Olavi testamentissaan määräsi synnyinpitäjänsä seurakunnalle äitinsä ja isänsä muistorahaston perustamisesta ja rahaston toiminnasta.

Olavi Turtiaisen testamenttilahjoitus Rääkkylän seurakunnalle oli merkittävä. Seurakunnan vuoden 1963 tilinpäätöksen mukaan diakonirahaston määrä oli 2.456 markkaa, Maria ja Juho Turtiaisen muistorahaston määrän ollessa 11.883 markkaa. Tammikuussa 1963 tapahtui Suomen markan uudistus. Miljoonasta tuli 10.000 markkaa.

Ilkka Simanainen

maaliskuu 2017

Lähteet:

Saloheimo: Pohjois-Karjalan historia I-III.

Pitäjä rajojen mailla. Kitee ja Rääkkylä vuoteen 1870.

Kahteen suuntaan katsotut. Kiteen kunta 1870-luvulta 2000 luvulle.

Suomen maatilat, osa IV/1932.

Tuomi Elmgren-Heinonen: Olavi Turtiainen Curriculum vitae. Elämäkertakirjoitus.

Eino Nieminen: Apteekkarin resetti- Olavi Turtiaisen testamentti.

Sanomalehti Karjalainen.

Rääkkylän seurakunnan kansliasta saadut virkatodistukset.

Turtialan tilaa koskevat kiinteistöasiakirjat.

Henkilöhaastattelut: Unto Lievonen, Teppo Luukkonen ja Unto Mononen.